

УДК 336.77:334.72

О.В. Ляшенко ст.гр.ФК-15, Т.М. Котенко, доц., кан. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Кредитування суб'єктів господарювання в аграрному секторі

Аналізується чинний механізм кредитування сільськогосподарських підприємств в Україні. Вказуються основні недоліки кредитних відносин між банківським інститутами та суб'єктами діяльності в аграрному секторі. Звертається увага на кредитну монополію кредитних банків. Оцінюється доступність кредитів у розрізі суб'єктів господарювання аграрного сектора. Досліджуються й аналізуються чинники, котрі унеможливають доступ домогосподарств, дрібних сільськогосподарських підприємств до банківських кредитів. Обґрунтовується потреба проведення конкретних організаційних заходів, які би дозволили отримати доступ до кредитних ресурсів. Пропонується диверсифікувати джерела кредитування.

кредит, банки, агрогосподарства, домогосподарства, фінансування, кредитоспроможність

Постановка проблеми. Діючі в наш час засади кредитування аграрного сектору не забезпечують доступ до банківських кредитів значної частини суб'єктів господарювання. Банківська кредитна політика спрямована, передусім для задоволення монопольних потреб комерційних банків, що унеможливорює релевантність учасників кредитних відносин

Вступ. Функціонування сучасної економіки тісно пов'язане із застосуванням кредиту. Він є невід'ємним атрибутом ефективного виробничого процесу підприємств усіх галузей економіки. Не є винятком підприємства аграрного сектора економіки, оскільки, на думку багатьох учених-економістів, кредитування – найпростіший шлях подолання нестачі або дефіциту фінансових ресурсів. Забезпечити стабільний розвиток сільськогосподарського виробництва видається неможливим без налагодження ефективного функціонування системи кредитування аграрної галузі економіки.

© О.В. Ляшенко, Т.М. Котенко, 2016

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Питання розвитку ринку кредитних ресурсів в аграрному секторі економіки України досліджували у своїх працях Войниченко П.П., Щурик М. В. Чехов І.В.

Формулювання мети статті та завдань. Мета дослідження - наукове обґрунтування теоретичних і методичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо формування системи кредитування суб'єктів господарювання аграрної галузі.

Виклад основного матеріалу статті. Найважливішим інструментом забезпечення стійкого економічного розвитку національної економіки у ХХІ столітті є аграрне виробництво. На фоні прискореного розширення національних і міжнародних ринків, революції у сфері біотехнології та інформаційних технологій, роль аграрного сектора економіки різних країн варіюється в залежності від ступеня орієнтації тієї чи іншої країни на сільське господарство, як джерело економічного зростання. Разом з тим, для всіх країн, актуальною залишається проблема досягнення певного рівня самозабезпечення необхідним продовольством [1,1].

Дослідники розвитку кредитного ринку в аграрному секторі економіки України відмічають, що сільське господарство – це сфера, де кредитні ресурси відіграють вирішальну роль, а кредитування є головним складовим елементом механізму фінансування підприємств аграрної сфери економіки[2,1]. Аналіз і узагальнення теоретичного дослідження ролі банківського кредиту в вітчизняній і зарубіжній економічній практиці свідчить, що до цього часу не повною мірою проведені дослідження єдиного підходу щодо узагальнення ролі кредиту у відтворювальному процесі. Одна група учених пов'язує роль кредиту з властивими цій економічній категорії функціями або розглядає її як результат реалізації функцій кредиту. Інша група авторів – трактує роль кредиту як стимулятора зростання і прискорення руху капіталу за допомогою якого примножуються доходи. Третя група – пропонує категорію кредит розглядати через призму вирівнювання норми прибутку, підкреслюючи здатність кредиту посилювати диспропорції в розвитку виробництва у зв'язку з його спрямуванням в ті галузі і підприємства, які здатні забезпечити максимальний прибуток кредиторів. Дане твердження вимагає особливої уваги, враховуючи, що за сучасних умов кредит переважно

обслуговує потреби галузей із нетривалим обертанням оборотних активів і високим рівнем рентабельності [1,3]. Усвідомлення важливості аграрного сектора економіки в сучасній економіці призвело до формування в різних країнах спеціалізованих систем кредитування сільського господарства, що різняться від систем кредитування інших галузей економіки, а також до створення міжнародних організацій, діяльність яких спрямована на вдосконалення кредитування аграрного виробництва. Сьогодні практично всі сільськогосподарські підприємства незалежно від форми власності та способу виробництва у практиці господарської діяльності користуються кредитами. Це зумовлено обмеженістю фінансових ресурсів, що знаходяться в розпорядженні суб'єктів господарювання, а також неможливістю покривати поточні й капітальні витрати в повному обсязі власними коштами. Кредитні ресурси виступають джерелом поповнення господарського капіталу, а своєчасне їх залучення дає змогу страхувати ризики гальмування або повної зупинки процесу виробництва через нестачу власних коштів. Практично жодна галузь економіки не обходиться без залучення кредитів, до того ж працювати ефективно тільки на власних коштах не тільки складно, а й недоцільно [2,5]. За підрахунками експертів, підприємство, яке використовує тільки власні кошти, значно обмежує їх окупність, а якщо бере кредит, то підвищує або знижує окупність використаних на виробництво коштів Система кредитування здатна відігравати подвійну роль: з одного боку стимулювати розвиток кредитування, з іншого – навпаки – через ризики. Особливість системи кредитування суб'єктів господарювання аграрної галузі великою мірою залежить від попиту на кредитні ресурси, економіко-політичних, інституційних, інфраструктурних і мікроекономічних факторів.

Особливу роль в забезпеченні доступу суб'єктів господарювання аграрної галузі до кредитних ресурсів відіграють форми прямої і непрямой державної підтримки. Система сільськогосподарського кредитування в Україні, за сучасних умов господарювання характеризується поєднанням ринкового і пільгового механізмів кредитування. Пільговий механізм кредитування аграріїв здійснюється за спеціальними програмами, спрямованими на підвищення ефективності аграрного виробництва, зростання його

обсягів за умови безперервності процесу виробництва та забезпечення продовольчої безпеки країни. Учасниками ринку банківських кредитних ресурсів в аграрному секторі економіки є банки (кредитори) і сільськогосподарські підприємства (позичальники). Кожний учасник кредитного ринку відстоює на ньому власні інтереси: кредитори зацікавлені найдорожче продати кредити, а позичальники – найдешевше їх залучити. Якщо для підприємств аграрного сектора банки є найвпливовішими продавцями кредитних ресурсів, то для банків сільськогосподарські підприємства – лише частина від загальної кількості суб'єктів кредитування. При здійсненні кредитування аграрних підприємств банки висувають конкретні умови:

- досвід роботи на аграрному ринку;
- наявність джерела погашення кредиту;
- стабільність грошового руху;
- участь у кредитному проекті власними коштами [3, 2].

Значний вплив на банківське кредитування суб'єктів господарювання аграрної галузі має той факт, що виробництво продукції, як правило, неможливе без землі, як основного засобу виробництва і природної лабораторії. Вона не замінюється іншим засобом виробництва, а її розширення не може бути безмежним. В процесі виробництва, при дотриманні певних вимог, земля не втрачає своєї споживчої вартості. Вирішальне значення має збереження і підвищення родючості ґрунту. Процес аграрного виробництва тісно пов'язаний з дією природних факторів, оскільки аграрії мають справу з живими організмами розвиток яких підпорядковано виключно біологічним законам. Для аграрного виробництва характерний період під час якого процес виробництва призупиняється повністю або частково. В сільськогосподарському виробництві в певні періоди предмети праці піддаються, більш чи менш, тривалим впливам з боку природи. Ці обставини призводять до того, що в сільському господарстві робочий період не співпадає з часом виробництва. В той же час, тривалість робочого періоду складає відносно незначну частку загального періоду виробництва. Перерви в процесі виробництва у сільськогосподарському виробництві триваліші порівняно з іншими галузями матеріального виробництва. Великий вплив на тривалість аграрного виробництва має розбіжність робочого періоду з періодом

виробництва. Період виробництва через наявні перерви більш тривалий, тоді як робочий період порівняно не великий.

Пояснюється це, головним чином, сезонністю виробництва галузі, у результаті чого вартість, авансованих в оборот матеріальних цінностей здійснюється нерівномірно, на відносно тривалий час, а їх вивільнення – в порівняно короткі строки [1, 5]. Специфічною особливістю аграрного виробництва, що має суттєвий вплив на процес банківського кредитування є використання для відтворення нового кругообігу частини продукції власного виробництва, що притаманно для всіх суб'єктів господарювання аграрної галузі різних форм власності, які функціонують в аграрній сфері економіки. Наступний кругообіг виробництва суб'єкти господарювання аграрної галузі здійснюють шляхом авансування оборотних активів не лише в грошовій, але і в натуральній формі, як правило, із продукції власного виробництва. Такі важливі елементи оборотних активів як корми, насіння та садивний матеріал, органічні добрива без яких неможливе аграрне виробництво, суб'єктами господарювання галузі відшкодовуються продукцією цієї ж сфери виробництва. Так, частина оборотних активів постійно відновлюється у натуральній формі безпосередньо у виробничому циклі. Такі важливі складові оборотних активів як насіння, посадковий матеріал, органічні добрива, корми, молоко, мед та багато інших постійно відтворюються за рахунок власного виробництва. Вони не реалізуються, а залишаються у сфері виробництва на наступний виробничий цикл. Ці особливості впливають на збільшення тривалості процесу виробництва, що потребує додаткових джерел фінансування, в тому числі, банківських кредитів [2, 7].

В тваринництві виробничі витрати певною мірою складаються із частини використаної продукції рослинництва, зокрема кормів, які завершили свій кругообіг і вступили в новий, але вже в якості предметів праці. В рослинництві, початком кругообігу, є придбання необхідних матеріальних цінностей, що утворюють виробничі запаси, або безпосередньо спрямовуються у виробничий процес з одночасним використанням предметів праці власного виробництва (насіння, садивного матеріалу, органічних добрив). З розвитком продуктивних сил суспільства, науково-технічного прогресу й інтенсивного ведення господарства значення природних багатств землі постійно міняється.

При цьому вирішальна роль у процесі аграрного виробництва належить як природним властивостям землі, так і науково-технічному прогресові, ступеню і культурному рівню людської праці [3,4]. Сучасна наука сприяє інтенсивному веденню господарства, прискоренню біологічних процесів аграрного виробництва як у тваринництві, так і в рослинництві. Важливу роль при цьому відіграє оновлення основних засобів, нематеріальних та оборотних активів, запровадження культури землеробства, передових технологій обробітку сільськогосподарських культур. Додаткові вкладення в сільське господарство, спрямовані на підвищення родючості землі сприяють нарощуванню виробництва сільськогосподарської продукції, зміцненню матеріально-технічної бази підприємств.

Внаслідок цього, в сільському господарстві відносно висока питома вага виробничої стадії в загальному кругообігу виробництва. На цій стадії створюється додана вартість. Залучення банківських кредитів на виробничій стадії є основною із передумов безперервності процесу виробництва. Суб'єкти господарювання аграрної галузі мають резерви щодо прискорення процесу виробництва. Вони найбільш різноманітні на стадії виробництва, оскільки саме тут у силу специфіки аграрних підприємств перебуває переважна більшість, авансованих у виробництва грошових, трудових і матеріальних ресурсів. Разом з тим, використання на практиці цих резервів пов'язане з великими труднощами, оскільки необхідне скорочення не тільки робочого періоду, але і перерв у виробництві, що зумовлені природними умовами. Вираз більш швидкий оборот не може бути застосований до збору зерна, оскільки тут можливий лише один оборот на рік [4, 3].

Однак, активна людська діяльність, спрямована на поліпшення сортів рослин і породи худоби, скорочення терміну перебування оборотних активів у сфері виробництва. У рослинництві, наприклад, боротьба за прискорення процесу виробництва зводиться як до скорочення термінів вирощування, так і збирання сільськогосподарських культур. Розробляються передові технології збирання врожаю, виводяться нові сорти, що швидше дозрівають. Це має винятково важливе значення для тих суб'єктів господарювання аграрної галузі, що розташовані в зоні ризикованого землеробства. Перед тваринництвом також поставлені задачі щодо прискорення

процесу виробництва. Воно зводиться до виведення таких порід худоби і птиці, які дають високі прирости ваги живої маси і в більшій кількості, при відносно меншій витраті кормів, а також підвищенні надоїв і жирності молока. Важливими чинниками, що стримують участь кредиту для забезпечення безперервності виробництва суб'єктів господарювання аграрної галузі є низький рівень їх рентабельності, розмір якої, в окремі роки, набагато нижчий за облікову ставку за кредитними ресурсами, встановленої НБУ. Надто високі ризики виробництва продукції (ризики землеробства, епідемії в тваринництві, стихійні лиха) також негативно впливають на взаємовідносини банківських установ – кредиторів з аграріями. За таких умов позичальники із числа аграріїв є непривабливими для комерційних банків [3, 5]. Сучасна практика державної підтримки аграріїв незначна і зводиться до ручного управління в розподілі фінансових ресурсів, наприклад, зниження ціни на паливо і мастильні матеріали в період весняно-польових робіт, надання пільгових кредитів з частковим відшкодуванням відсотків за їх користування. Ці причини обумовлюють визначення напрямів щодо вдосконалення системи кредитування, виявлення умов і чинників, що позитивно впливають на розвиток кредитування, пошук нових форм взаємодії різних фінансових інституцій ринку, держави і бізнесу у вирішенні завдань, що стоять перед сільським господарством.

Для підтримки безперервності процесу виробництва суб'єкти господарювання аграрної галузі вимушені створювати на тривалий час запаси матеріальних цінностей. Їх зберігання призводить до додаткових витрат, що негативно впливає на фінансові результати їх діяльності. Проте, окремі елементи забезпечують подальшу їх потребу до нового врожаю (насіння, корми, підстилка). В інших випадках виробничі запаси (мінеральні добрива, отрутохімікати, гербіциди), що придбані також за рахунок банківських кредитів накопичуються протягом року, але використовуються одноразово, як правило, в період весняно-польових робіт. В основному такі накопичення виробничих запасів обумовлені суттєвим зростанням цін на продукцію промислового виробництва в період проведення весняно-польових робіт. Внаслідок цього, позичальники-аграрії вимушені залучати для покриття тимчасового розриву між затратами і виходом продукції банківські кредити під високі відсотки, які здебільшого

перевищують їх сукупну рентабельність. Це негативно впливає на стан виробництва аграріїв, поглиблює залежність країни від надходження продукції із-за меж митного кордону, впливає на продовольчу безпеку [4, 8].

Необхідно стимулювати подальший розвиток кредитних відносин в аграрному секторі економіки з урахуванням існуючого зарубіжного досвіду через використання механізму кредитування під заставу аграрних розписок, створення кредитних кооперацій, стимулювання розвитку форвардних та ф'ючерсних інструментів на аграрному ринку, удосконалення можливості технічного оновлення машинно-тракторного парку на основі розвитку лізингових відносин. Є підстави стверджувати, що реалізація цих напрямів фінансової підтримки в майбутньому стане основою сталого розвитку аграрного сектору економіки України [5, с.176].

Висновки: Ринок банківських кредитних ресурсів в аграрному секторі економіки – це специфічний вид ринку, на якому формується попит і пропозиція на кредитні ресурси, забезпечується взаємодія між кредиторами – банками і позичальниками – підприємствами аграрного сектора економіки, а ціною виступає процентна ставка. Ринок банківських кредитних ресурсів в аграрному секторі економіки є самостійним кредитним ринком і займає сьогодні особливе місце на фінансовому ринку України. У ринкових умовах форми і методи кредитного забезпечення повинні максимально враховувати особливості кругообігу засобів сільського господарства: уповільнену обіговість на виробничій стадії; значну питому вагу внутрішнього обігу; поступове і нерівномірне накопичення витрат, яке в кінці виробничого циклу завершується поверненням засобів у формі єдиного разу реалізації одержаної продукції; вплив кліматичних умов і стихійних лих, що призводить до недобору сільськогосподарської продукції та прямих збитків. Специфічні ознаки сільськогосподарського виробництва, зумовлені кліматичними й економічними умовами, впливають на особливості функціонування ринку кредитних ресурсів в аграрному секторі економіки.

Список літератури

1. Войниченко П.П. Особливості банківського кредитування суб'єктів аграрної галузі / П.П. Войниченко / Проблеми АПК / Уман. нац. ун-т. сад. – 2012. – С. 1-7
2. Чехов І.В. Особливості функціонування ринку банківських кредитних ресурсів в аграрному секторі економіки України / І.В. Чехов / Гроші, фінанси і кредит / Ін-т.ол.культ.Нац.акад.аграр.наук України. – 2013. – С. 1-7
3. Стан банківського кредитування в аграрній сфері [Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://pidruchniki.com/70870/bankivska_sprava/stan_bankivskogo_kredituvannya_agrarniy_sferi.
4. Щурик М. В. Удосконалення засад кредитування сільськогосподарських підприємств : докт. ек. наук / Щурик Михайло Васильович. – Івано-Франківськ, 2014. – 210с.
5. Зеленський А. В. Фінансове регулювання аграрного сектору економіки країни : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" / Зеленський Андрій Вікторович. – Київ, 2016. – 224 с.

Одержано 13.12.16

УДК 657.421.1:658

М.В. Шафар, ст.гр.ФК-15. Т.М. Котенко, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Управління оборотними активами підприємства

Ціллю роботи є розробка методичних основ управління індивідуальним кредитним ризиком та сприяння розвитку пошуку сучасних наукових досліджень по управлінню кредитними ризиками із ціллю їх мінімізації.

оборотні активи, кредитний ризик, управління, підприємство

Кредитний ризик, що породжується комерційною діяльністю, та методи його мінімізації цікавлять як практиків, так і теоретиків. Про це свідчить велика кількість наукових публікацій, що з'явилися

© М.В. Шафар, Т.М. Котенко, 2016

останнім часом. Не дивлячись на той факт, що проблема кредитного ризику надзвичайно актуальна серед науковців, дослідження причин виникнення, особливо в конкретних галузях, та методи мінімізації кредитного ризику не можна вважати повністю вивченими та дослідженими.

Актуальність даної теми зумовлена необхідністю аналізу та управління індивідуальними кредитними ризиками для забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності банківської установи виходячи з економічних умов сьогодення.

Об'єктом дослідження є система управління кредитним ризиком банку.

Предметом дослідження є механізм управління індивідуальним кредитним ризиком банку.

Метою роботи є розробка методичних засад управління індивідуальним кредитним ризиком та сприяння розвитку пошуку сучасних наукових досягнень з управління кредитними ризиками з метою їх мінімізації.

Основними завданнями нашої роботи є :

- визначення сутності індивідуального кредитного ризику банку та його види;
- вивчення та дослідження факторів виникнення індивідуального кредитного ризику банку;
- дослідження системи управління індивідуальним кредитним ризиком банку;
- вивчення організаційного та інформаційного забезпечення управління індивідуальним кредитним ризиком банку;
- вивчення та оцінювання систем оцінки індивідуального кредитного ризику банку;
- дослідження інструментів мінімізації індивідуального кредитного ризику банку;

Інформаційною базою є публікації у фахових виданнях наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, законодавчі та нормативні акти, періодичні видання, монографії.

У ході опрацювання над темою роботи, мною були застосовані наступні методи дослідження: метод аналізу застосовувався в усіх частинах роботи, також синтез у ході: визначення сутності та систем оцінки індивідуального кредитного ризику його видів, у визначення